

IRODALOM

- Bárdosi Vilmos (1990): *A mai francia nyelv frazeológiai rendszerének elméleti és gyakorlati kérdései különös tekintettel a frazeológiai hasonlatokra*. Budapest. (Kandidátusi disszertáció.)
- (2009): *Magyar szólások, közmondások értelmező és fogalomköri szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- (2010): *Francia–magyar tematikus szólásszótár*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- O. Nagy Gábor (1957): *Mi fán terem? Magyar szólásmondások eredete*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- (2011): *Mi fán terem? Magyar szólásmondások eredete*. (10. kiadás.) Budapest: Akkord Kiadó.

Olaszy Kamilla **Német–magyar alapszótár**

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2014. 197 p.
ISBN: 978-615-5219-57-3

Magyar–német alapszótár

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2014. 191 p.
ISBN: 978-615-5219-58-0

Olaszy Kamilla alapszótára két kötetben jelent meg 2014-ben. Az egyik kötet a magyar–német részt, a másik a német–magyar részt tartalmazza. Jelen recenzióban elsőként a szótárszerkesztő, Olaszy Kamilla szemszögéből mutatjuk be a köteteket, majd kiterünk a szótárak makro-, mikro- és mediostruktúrájára. Ezt követik a szótárkritikai megjegyzések, ahol szót ejtünk arról is, hogy szükség van-e újabb német szótárakra a magyar szótárpiacon.

A szótár(ak) hátsó borítóján a szerző a következő információkat közli: mindkét kiadvány célja, hogy kezdő és középfaladó nyelvtanulóknak szolgáljon bázisul német nyelvi tanulmányai során. A szerkesztő a Közös Európai Referenciakeret szintjeit is megad-

ja, így A1, A2 és B1 szinten használható a szótár. A célcsoport kapcsán azt is megtudhatjuk, hogy a kezdő nyelvtanulókon kívül azok is haszonnal forgathatják a szótárakat, akik a nyelvtudásukat szeretnék feleleveníteni, illetve német nyelvterületen kívánnak munkát vállalni. Ahogy a címben szerepel, az *alapszótár* az alapszókincs elsajátításához kíván segítséget nyújtani. Ezért egyrészt azokat a szavakat tartalmazza, amelyek fontosak a nyelvtanulók számára, másrészt a Magyarországon használatos nyelvkönyvek szóanyagát. Szótárszerkesztői szempontból az a kérdés merül fel, mely nyelvkönyvek alapján készült a korpusz, és milyen nyelven/nyelveken, illetve milyen szempontok szerint történt a címszavak kiválasztása (lásd gyakorisági lista). Erről sajnos nem tudunk meg többet. A címszavak kapcsán annyit jegyez meg a szerző, hogy mind a német, mind a magyar nyelv új szavait is felvette. Kötetenként 450–450 rajz szerepel a szótárakban. Erre Olaszy szerint azért van szükség, hogy azok segítsenek a német, illetve a magyar megfelelők elsajátításában.

Szótártipológiai szempontból mindkét kötet általános, kétnyelvű aktív (magyar–német rész), illetve passzív szótár (német–magyar rész). A szótárak az abcérendes elrendezést követik. Az aktív részben 7800, míg a passzív részben 7750 címszó szerepel. A célcsoport meghatározása (A1, A2, B1 szint) kapcsán szembetűnő, hogy sokféle használat célzó meg a szerző. A kezdő nyelvtanulók mellett említi az „újrakezdőket” és a német nyelvterületen munkát vállalókat is. Ha tüzetesebben megvizsgáljuk, megállapítható, hogy más igényei vannak egy kezdő, illetve egy német nyelvterületen munkát kereső/vállaló szótárhasználónak. A legtöbb eltérés a szótári adatokat tekintve a címszavak között lehet, és azt is figyelembe kell venni, mely német nyelvű országban kíván a célzott használó dolgozni (lásd a helyileg használatos kifejezéseket).

Ki kell még térni az új szavak vizsgálatára. A törekvés az volt, hogy a szótárak (mind

a német, mind a magyar rész) „szép számmal tartalmazzanak” neologizmusokat. Főleg a német részből hiányoznak olyan címszavak, mint például *Laptop*, *Tablet*, *übertrieben*, *überfordert*, *cool*. Vagyis ezt a szempontot, az új szavak felvételét nem sikerült kellőképpen érvényesíteni.

A makrostruktúra vizsgálata során megállapítható, hogy a szótár mindkét kötetében van előszó és rövidítések jegyzéke. Az előszó részletesen bemutatja a kiadványt, tekinthetjük ezt a hagyományos értelemben vett használati útmutatónak. Itt kitér a szerző a szótár címszavaira, a címszavak elrendezésére, a szókapcsolatok bemutatására és a homonimák jelölésére. Külön ismerteti a három alapszófaj (főnév, ige, melléknév) szótári adatait. Többjelentésű szavak esetén csak a leggyakoribb és legfontosabb jelentéseket tünteti fel. Itt szintén felmerül a kérdés, mely szempontok játszottak szerepet a „leggyakoribb” jelentések kiválasztásánál.

Függelékét és bibliográfiát nem találunk a szótárakban, viszont jelentős a képek száma. A magyar–német részben nem indokolt képek elhelyezése, hiszen a célcsoportot a magyar anyanyelvű használók teszik ki. Számukra nem jelent többletinformációt az (és a nyelvtanulásban sem segít), ha egy általuk is ismert magyar szó mellett szerepel egy kép. Erre számtalan példát lehet hozni a szótárból, lásd a következő címszavakat: *emelet*, *has*, *helikopter*, *híd*, *homlok*, *iker*, *ketrec*, *kéz*, *kilincs*. Olyan kép is előfordul, ahol nem lehet teljes pontossággal beazonosítani az adott címszót, lásd *ibolya*. A kép alapján más virág is szóba jöhet.

A német–magyar részben sokkal inkább indokolt lehet(ne) a képek elhelyezése, viszont itt sem érezhető semmilyen rendszeresség és logika. Olyan címszavak mellett szerepelnek képek, melyeknél a hangalak alapján rá lehet jönni a magyar ekvivalensre (például *Auto*, *Banane*, *Creme*, *Jaguar*, *Jeep*, *Radio*, *Schimpanse*, *Traktor*). Ahol vártunk volna képet (például *Becher*), ott nem találtunk. A szerkesztés során a képek elhelyezésénél

támaszkodni lehetett volna a *Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* egynyelvű szótárra, ahol nagyon jól kidolgozott a képek rendszere.

A szótárak makrostruktúrájának egyik fő összetevője a címszavak kiválasztása. Ha tüzetesen megvizsgáljuk a címszavakat mind az aktív, mind a passzív részben, akkor a következő megállapításra jutunk: a) a címszavak kiválasztása esetleges; b) hiányoznak neologizmusok; c) olyan szavak is szerepelnek címszóként, melyek nem az alapszókinszhez tartoznak; d) nem szerepelnek olyan címszavak, melyek az alapszókinszhez tartoznak.

A neologizmusokra, illetve a hiányzó új szavakra már hoztunk példát. Most álljanak itt az általunk feleslegesnek tartott címszavak a Duden (www.duden.de) gyakorisági adataira támaszkodva (lásd *c* szempont): *Agrarprodukt*, *Antialkoholiker*, *Jeansstoff*, *Korrespondent*, *Kraftstoff*, *meißeln*, *Religionslehre*, *Säugetier*, *Schadenersatz*, *Stoßzahn*, *Verbannung*, *Versicherungsprämie*. A magyar–német részben is találni erre jócskán példát: *befőttesüveg*, *birkahús*, *csillagvizsgáló*, *elbátortalanít*, *falítábla*, *felhajtás*, *frusztráció*, *jelzalog*, *kincstár*, *tudományos fokozat*. A gyakorisági adatok mellett egy másik tényezőt is meg kell említeni, mégpedig az elavult szavakat, ezek is feleslegesek egy alapszótárban, például *kazetta*, *komód*, *orca*.

Hiányolunk viszont olyan címszavakat (lásd *d* szempont) a német–magyar részből, mint például *einfallen*, *Fahrschein*, *Flieger*, *lecker*, *Pass*, *Rechner*.

Mindkét kötet mikrostruktúrája ugyanazokat a szerkesztési alapelveket követi. A címszavak megadása után nyelvtani adatok szerepelnek az adott szófajra vonatkozóan (szófaji megjelölés viszont nem), ezt követik a magyar, illetve német ekvivalensek. A német–magyar részben a gyenge igék esetében teljesen felesleges a gy. rövidítés szerepeltetése annak tudatában, hogy az erős igéknél szerepelnek a nem szabályos alakok. Emellett megtévesztő a *gy.* és a *h.* (*hat* segéd-

ige), illetve *gy.* és *i.* (*ist* segédige) közvetlen egymás melletti megadása.

Szótárszerkesztői szempontból a legprob-
lémásabb a többjelentésű szavak kezelése. Az
egyres jelentések nem különülnek el határo-
zottan tipográfiailag (csupán egy virgulával),
így a szótárhasználónak nehézséget okoz(hat)
ezek felismerése és helyes használata. Jól
szemléltethető ez a *Schloss* példáján (142):

das **Schloss** <-[e]s, Schlösser) palota, kas-
tély | lakat | zár

Három jelentést ad meg az alapszótár: az 1. je-
lentés két megfelelője a 'palota' és a 'kastély',
a 2. jelentése a 'lakat', a 3. jelentése pedig a
'zár'. Ha összehasonlítjuk a Dudenben meg-
adott jelentésszerkezettel, újabb eltéréseket
tapasztalunk. A 'zár' jelentés a Duden sze-
rint gyakoribb a 'lakat' jelentésnél, vagyis
fel kellene cserélni a megfelelőket. Emellett a
Schloss a *Vorhängeschloss* szó rövidítése, és
ebben az értelemben jelent 'lakat'-ot. Ezt is je-
lölni kellene, hiszen szükség van a szövegkör-
nyezetre (ami egy szótárban nem adott) annak
eldöntéséhez, hogy a *Schloss* alatt 'lakat'-ot
vagy 'zár'-at értünk-e. Elsődlegesen ugyanis
az adott jelentésben a 'zár' szóra asszociálunk
(és nem a 'lakat'-ra) a *Schloss* kapcsán.

A másik problémát a magyarázó jegyzetek
megadása jelenti. Ezek nem az egyes megfe-
lelők, adott esetben az egyes jelentések előtt
szerepelnek, hanem utánuk. Holott az egyik
fő feladatuk a magyarázat, illetve – ha szük-
séges – az ekvivalensek „pontosítása”. Több-
jelentésű szavak esetén segítenek a jelentések
elkülönítésében, ezért célszerű lett volna az
egyres jelentések előtt szerepeltetni ezeket
(lásd például *führen*).

A következőkben olyan példát hozunk, ahol
nemcsak a glossza elhelyezése, hanem tartal-
mi megfogalmazása is megtévesztő lehet: a
német–magyar részben a *Rezeption* címszó-
nál (135) a 'recepció' megfelelő után kaposos
zárójelben a *hotel* szó szerepel jegyzetként. Ez
azt sugallja a szótárhasználónak, hogy a cím-
szó csak a hotelekben jelent recepciót. Előfor-

dulhat azonban cégeknél is, így a következő
módosítást javasoljuk: *főleg hotelben*.

A szótárakban egyáltalán nem szerepel
példa, pedig ez több szempontból is hasznos
lett volna: egyrészt a példamondatok segíte-
nek a jelentések elkülönítésében, másrészt
bemutatják az adott címszó használatát.

Végül essen szó a szókapcsolatokról: a
német–magyar részben 380, míg a magyar–
németben 370 kifejezést adnak meg. Nem
világos, hogy a szókapcsolatok, illetve kife-
jezések alatt (ez a két megnevezés szerepel
a használati útmutatókban) pontosan mit ért
a szerző, hiszen a szakirodalomban megkü-
lönbötötünk állandósult szókapcsolatokat,
kollokációkat, frazeologizmusokat. Ezeket
természetesen lehet együtt kezelni a szó-
tár típusából fakadóan, viszont a használa-
ti útmutatóban jelezni kellene a kiválasztás
szempontjait. Kifejezésnek minősül a ma-
gyar–német részben a tipográfia alapján az
egészeben véve és a *nem egészen* is. Több-
jelentésű kifejezések esetén nincsenek jegy-
zettel jelölve – sőt a legtöbb esetben megadva
sem – a különböző jelentések. Példa erre az
Egészségedre! kifejezés (45). Ezt a magyar-
ban nemcsak koccintásnál használjuk, vagyis
az 'Auf dein Wohl!' mellett a 'Gesundheit!'
megfelelőnek (amit tüsszentésnél mondanak)
is ott kellene állnia.

A szótár mediostruktúrája egyáltalán
nincs kidolgozva, nem szerepelnek benne
utalások, ezért annak bemutatásáról le kell
mondanunk.

A kiadványban a fentiekén kívül vannak
egyéb hibák is, ezek a következő típusokba
sorolhatóak: a) helytelen, nem létező címszó-
vak, b) névelőhibák, c) hibás ekvivalensek, d)
elütések, e) félreérthető jelölések. Helytelen
címszóra jó példa a *Bankkarte* (31). Amellett,
hogy nem szerepel a német egynyelvű szó-
tárakban (lásd *duden.de*), nem is használják
német nyelvterületen. Helyette a *Bankomat-
karte* megadását javasoljuk.

Névelőhibával például az *Entwurf* címszó-
nál találkozhatunk (56). A szó nem semle-
ges-, hanem hímnemű.

Hibás megfelelő megadására az *Agrarprodukt* lehet példa (17). A 'termény' szó helyett az 'agrártermény', 'mezőgazdasági termény' feltüntetését javasoljuk, ha egyáltalán indokolt az adott címszó felvétele egy alapszótárba.

Félreérthető jelölésre a *teilnehmen* címszónál lehetünk figyelmesek (162), ami több szempontból is megtévesztő: a címszót követően a vonzat után zárójelben egy *i* van megadva. Kezdetben azt lehet hinni, hogy a szófajt jelöli, viszont az alapszótárban – ahogy a fentiekben már utaltunk rá – nem adnak meg szófaji adatot. A használókat viszont rossz útra viheti, hiszen azt sugallhatja számukra, hogy az *i* az *ist* segédigét jelöli. Holott a *teilnehmen* *hat* segédigével áll.

Összességében az egyéb hibák száma nem nagy, egy szótárban elfogadható mértékű. A problémák inkább a szerkesztésbeli hiányosságokból adódnak.

Ha a magyar szótárpiacot tekintjük (ahol 2014 előtt nem adtak ki hasonló szótártípust),

akkor jó ötletnek tűnik egy alapszótár megjelentetése. Nem vitás az sem, hogy a képekkel támogathatjuk a vizuális alapokra épülő tanulási folyamatot, azonban szükség van megfelelő szisztéma kidolgozására a képek elhelyezéséhez. Egy-két rövid példa is hozzájárulna a felhasználóbarát(abb) jelleg kialakításához. Gyakorlati szempontból pedig praktikusabb lett volna a két szótárrész egy kötetben való megjelentetése.

Kriston Renáta

IRODALOM

Duden. <http://www.duden.de/>. (Letöltve: 2015. 11. 12.)

Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache (2015): München–Wien: Langenscheidt-Redaktion.